

Yeganə Qürbət qızı Qəhrəmanova⁶
AZƏRBAYCAN DİLİNİN QƏDİM VƏ ORTA ƏSRLƏR YAZILI ABİDƏLƏRİNDƏ YERLİK HALIN
ÖZÜNƏMƏXSUS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Giriş. Azərbaycan dilinin qədim və orta əsrlər yazılı abidələrini araşdırarkən hal kateqoriyasının müasir ədəbi dilimiz üçün arxaikləşmiş bir sıra səciyyəvi cəhətləri ortaya çıxır. Aparılan elmi araşdırma və tədqiqatlarda ismin ayrı-ayrı hallarının, o cümlədən yerlik halın dilimizin qədim dövrlərində özünü göstərən səciyyəvi əlamətləri bu və ya digər istiqamətlərdə təhlil olunsa da, bu araşdırmalar sistemli xarakter daşınmamış, çox zaman ümumi xarakterli yanaşmalarla kifayətlənilmişdir. Halbuki yerlik hal dilimizin qədim hal sistemində zəngin morfoloji-sintaktik və semantik xüsusiyyətlərə malik olan, müasir ədəbi dilimizdə rast gəlinməyən xüsusiyyətləri ilə diqqəti cəlb edir. Digər tərəfdən hal kateqoriyasına aid dil faktları indiyə qədər yalnız Azərbaycan dilinin klassik ədəbiyyatına aid yazılı nümunələr və qədim türk yazılı abidələri əsasında izah olunurdusa, bu araşdırmada yeri gəldikcə dil faktlarının izahında qədim şumer dilinin hal sistemi ilə müqayisələr aparılmışdır. Çünki şumer dilinin qədim türk dili kimi Azərbaycan dili ilə çoxsaylı uyğunluq və eynilikləri bu dillərin mənşə bağlılığını sübut edir.

Ayrı-ayrı halların morfoloji göstəricilərinin çoxvariantlılığı, halların əvəzlənmə imkanlarının genişliyi və digər cəhətləri nəzərdən keçirdikdə hal kateqoriyasının struktur-semantik cəhətdən tarixi inkişafı göztürmüş öndə canlanır. Bu cəhətdən dilimizin hal sistemində özünəməxsus rolu və mövqeyi olan yerlik hal da zəngin tarixi inkişaf yolu keçmişdir. Bu hal tarixən həm müasir dilimizdə olduğu kimi, -da, -də şəkilçisi, həm də daha fərqli morfoloji göstəricilərlə ifadə olunmuş, -da, -də şəkilçisi müasir dilimizdə fərqli olaraq çıxışlıq hal məzmunu da ifadə etmişdir.

Azərbaycan dilinin qədim və orta əsrlər yazılı abidələrində yerlik halın ifadə formaları və struktur-semantik xüsusiyyətləri. Azərbaycan dilinin qədim və orta əsrlər yazılı abidələrində yerlik hal müasir dilimizdə olduğu kimi, daha çox məkan, müəyyən məqamlarda da obyekt və zaman məzmunu bildirir. Tarixən -da, -də, -a, -ə şəkilçiləri ilə formalaşan yerlik hal funksiya və mənacə daha zəngin olmuşdur. K.Bəşirov oğuz qrupu türk dillərində yerlik haldan danışarkən yazır ki, "Yerlik halın əsas mənalari olan yerləşmə və birləşmə obyektinə ya məkana, ya zamana bağlayır ki, bu da əvvəllərdə təkcə -da, -də şəkilçiləri ilə deyil, digər leksik və morfoloji vasitələrlə də mümkün olmuşdur. Dildə şəkilçilərin bu və ya digər qrammatik kateqoriya üzrə tam differensiallaşmadığı bir dövrdə bir şəkilçinin bir neçə vəzifəni icra etməsi, yaxud bir kateqoriyanın bir neçə morfoloji vasitə ilə reallaşması adi bir hal idi" [1, s. 80].

-da, -də şəkilçisinin türk dillərinin ilkin yazılı abidələrində -ta, -tə şəkilçisi ilə paralel işləndiyini göstərən M.Məmmədli yerlik halın monqol danışq dilində -da (ta), -de (te), yazı dilində -du (tu), -dü (tü), monqol dilində -qe, tunqus dilində -di, -tu, mancur dilində -de, orok dilində -la, -le, -dula, -dula şəkilçiləri ilə düzəldiyini göstərir [9, s. 84]. Hazırda Azərbaycan dilinin "Nuxa dialektinin Zunud və İncə kənd şivələrində m, n səsləri ilə bitən sözlər yerlik hal -na, -nə, l səsi ilə bitən sözlər isə -la, -lə şəkilçiləri ilə ifadə olunur; məs: dermanna<dayırmanda, kələmnə<kələmdə, balla<balda, çöllə<çöldə" [13, s. 140].

Azərbaycan dili yazılı abidələrində yerlik halın əsas morfoloji göstəriciləri aşağıdakılardır:

1. -da, -də şəkilçili yerlik hal:

Bu səadət ikki ələmdə yetər min zarğə-

Kim, vəfa əhli səgi-kuyin qoyubdurlar ləqəb. (Əmani)

Saqiyi-sim-saq, sun ayağı,

Az-çox ömür içində mülmülü gör. (Q.Bürhanəddin)

Bir evdə ki sənək gözəl olmaya

O ev viran olub talanmaq gərək. (M.P.Vaqif)

-a, -ə şəkilçili yerlik hal:

İlək qoca oğlu Sarı Qalmaş Qazan bəgün evi üzərinə şəhid oldı [KDQ, s. 43].

Bən ölüncə yoluna gömün bəni,

Baqa dursun yarə toprağım bənim. (İ.Həsənoğlu)

Fədə yoluna canı baş,

Şükrülillah, gördüm səni. (Əmani)

Genə can almağa gözülə qaşı,

Qəmzəsinin heç cəlladı əskilməz. (Vaqif)

Maraqlıdır ki, -a, -ə şəkilçisinin yerlik hal vəzifəsində işlənməsinə XIX-XX əsr sənətkarlarının yaradıcılığında da rast gəlinir.Məsələn:

O yandırdı səni hicr atəşinə, yandırdın,

Həzər bar anıahı-pürşərarın ilə. (Zakir)

-Bəli, bu sualı etməyə haqq tərəfinizdədir. (M.F.Axundzadə)

...baxıb gördü ki, yazıq Novruzəli

bir neçə dustaqlar ilə oturub damın bucağına və uşaq kimi ağlayır. (C.Məmmədquluzadə)

Məlumdur ki, yerlik halın qədim şumer dilindəki morfoloji göstəricisi də -a şəkilçisi olmuşdur. Dilçilik ədəbiyyatında belə bir fikir mövcuddur ki, lokativ hal adıyla tanınan yerlik hal yönük hala yaxın olduğundan bir-

⁶ Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Email: yeganə.qehremanova.1976@mail.ru

birini daim əvəz edə bilər. Əşyanın tutduğu yer və ya sahəni, iş, hal, hərəkətin icra olunduğu yeri və zamanı, eləcə də bir sıra digər məna, məzmun qalılarını ifadə edən bu halın rolu və vəzifəsi danılmazdır. Göründüyü kimi, şumer dilində yerlik halın ifadə vasitəsi olan -a şəkilçisi bir sıra müasir türk dillərində, o cümlədən Azərbaycan dilində yönlük halın əsas ifadə formasıdır. Həm qədim tarixi mənbələrimizdə, həm də müasir dialekt və şivələrimizdə yönlük halın yerlik halı, yerlik halınsa yönlük halı əvəz etməsi göstərir ki, bu iki halın morfoloji əlaməti tarixən eyni kökdən yaranmış, həmin hallar arasında məna və funksiyaca diferensiallaşma prosesi tam şəkildə başa çatana qədər bir-birinin yerində işlənmişdir.

3. -ta, -tə: İş başı sağlıqtadır. (“*Oğuznamə*”)

Tarixi dil faktları yerlik hallı sözlərin hazırkı dilimizə uyğun olaraq, cümlədə yer zərfliyi, vasitəli tamamlıq və xəbər kimi iştirakına aid material verir. Bunu aşağıdakı nümunələrdə müşahidə etmək olar:

1. Yerlik hal yer zərfliyi vəzifəsində:
Çün Həqiqinin sənəsen iki aləmdə sənəsen dilbəri,
Canını yolunda qurban qılmasa, təqsir edər. (*C.Həqiqi*)
2. Yerlik hal zaman zərfliyi vəzifəsində:
Tutaram yarın qiyamətdə, həbibim, damənin,
Məstən qəflət şərabindən, bu gün möhlət sana! (*M.Füzuli*)
3. Yerlik hal vasitəli tamamlıq vəzifəsində:
Yüzündə danə gösdürür, tağıdır zülfi çevrə.
Hələ bir könüli yazmaq nə qara zülfi ağdır. (*Q.Bürhanəddin*)
4. Yerlik hal xəbər vəzifəsində:

Düşməni əgərçi hiyləvi tədbir içindədir,
Tədbiri hiylə həm yenə təqdir içindədir. (*Q.Bürhanəddin*)

Orta əsr klassiklərinin yaradıcılığını araşdıran R.Eyvazova yazır ki, “Kışvəri dilində maraqlı xüsusiyyətlərdən biri yerlik halda saitdən sonra n samitinin işlənməsidir. Məs: Ləblərin ətrafında kim baş çıxardın xətti-səba; Gözlərin sevdəsində gəldi mənə bimarlığ; Dinə kim, yox Kışvərinin könlidə məhrəm mənim...” [3, s. 66].

Eyni xüsusiyyəti Əmaninin dilində də müşahidə etmək mümkündür:

Bəhar fəslidə nalan bulalı həzarani,
Xəzan zamanında gör necə güngü lal olmuş.

Yerlik halla bağlı qədim dilimizə aid maraqlı faktlardan biri də -da, -də şəkilçisinin yerlik halla yanaşı, çıxışlıq hal məzmununu da ifadə etməsidir. R.Əsgər “Qutadğu bilig” və “Divani-lüğət-it türk” əsərlərinin dilində yerlik haldan bəhs edərək yazır ki, “Qutadğu bilig”də (həmçinin “Divani-lüğət-it türk”də - Y.Q) -da/-də şəkilçiləri həm yerlik, həm də çıxışlıq mənalı ifadə edir. Bu onu göstərir ki, çıxışlıq hal orta türk dövrünün başlarında formalaşmış qurtarmamış, təşəkkül mərhələsində olmuşdur. Ona görə də əsərdə yerlik halla çıxışlıq halı zahiri əlamətlərə görə deyil, mənaya görə fərqləndirmək lazım gəlir” [5, s. 210, 6, s. 187]. Müəllifə görə, “Yerlik halın çıxışlıq hal əvəzində işlənməsi orta türk dilinə qədim türk dövründən “miras” qalmışdır. Orxon-Yenisey və uyğur abidələrində yerlik hal hər iki halı ifadə edir” [6, s. 188].

Müəllif “Divani-lüğət-it türk”də həmin dil faktına aid nümunələr göstərmişdir: Köni bərr keyikniq közində adın başı yok=düz gedən geyikin gözündən başqa yarısı yoxdur [III, 152] or öpkəsində ürüldü=adam qəzəbindən şişdi, qabardı [I, 242] [6, s. 188].

Qeyd edək ki, Azərbaycan dilinin qədim yazılı abidələrində də -da, -də şəkilçisinin çıxışlıq hal funksiyasını ifadə etməsinə tez-tez rast gəlinir. Məsələn: Heyitdə səs gəlir/Həyatdan səs gəlir (Bakı).

Məlumdur ki, -da, -də şəkilçisi tarixən şumer dilində çıxışlıq halın əsas morfoloji göstəricisi olmuş, yerlik hal isə -a,-ə şəkilçisi ilə ifadə olunmuşdur. Şumer dilində də türk dillərində olduğu kimi, çıxışlıq hal hərəkətin çıxış nöqtəsini, yer-məkan hüduduunu, zaman, səbəb alət-vasitə kimi müxtəlif məzmunlar ifadə etmişdir. Məsələn: Laqaş-ta – Laqaşdan; Elam-ta – Elamdan; lu-ta -adamdan və s.

Türk dillərinin, eləcə də Azərbaycan dilinin tarixi mənbələrində, o cümlədən dialekt və şivələrimizdə -da, -də, -ta, -te, -ra, -re və s. şəkilçi variantlarının həm yönlük, həm də çıxışlıq halların vəzifəsində işləndiyinə aid çoxsaylı nümunələr vardır. Çıxışlıq halın başqa hal görümlərinə nisbətən sonralar meydana çıxdığını güman edən Ə.Şükürlü göstərir ki, “Təsədüfi deyil ki, qədim türk yazılı abidələrində çıxışlıq halın qrammatik vəzifəsini əsasən yerlik hal yerinə yetirir. Ona görə də türkoloqlar belə bir ümumi fikrə gəlmişlər ki, qədim türk yazılı abidələrində və indiki türk dillərində işlənilən -dan, -dən, -dın, -din şəkilçisi -da, -də yerlik hal şəkilçisi əsasında yaranmışdır” [14, s. 89]. Ə.Şükürlünün -dan, -dən şəkilçisinin -da, -də şəkilçisindən yaranması haqqında fikrini doğru hesab edən Q.Kazımovun məsələyə münasibəti də maraqlıdır. Müəllif yazır ki, “Şumer dili materialları göstərir ki, -da, -də ilk növbədə çıxışlıq hala xidmət etmiş, sonralar yerlik halın funksiyasını öz üzərinə götürmüşdür. Deməli, “Dədə Qorqud” daha qədimdir. Bir halda ki, “Dədə Qorqud”da -da, -də çıxışlıq halın funksiyasını da yerinə yetirir, deməli, şumera daha yaxındır” [s. 120].

Qədim türk yazılı abidələrində, ana kitabımız olan “Dədə Qorqud”da -da, -də, -ta, -tə şəkilçisinin həm çıxışlıq halı, həm də yerlik halı ifadə etməsi faktına əsaslanaraq belə bir qənaətə gələ bilərik ki, çıxışlıq hal bir çox tədqiqatçıların göstərdiyi kimi daha sonralar formalaşmamış, öz morfoloji göstəricilərini dəqiqləşdirmək istiqamətində tarixi təkamül yolu keçmişdir. Belə ki, -da, -də şəkilçisinin çıxışlıq hal funksiyasından təcridən yerlik hal

funksiyasına keçmə prosesi baş vermiş, həmin şəkilçinin yerlik hal funksiyasında işlənməsi tamamilə sabitləşmə prosesi xeyli müddət davam etmişdir. Bu mənada V.G.Kondratyev yerlik hala yerlik-çixışlıq hal adı verəməsinə də, müəyyən mənada, təbii qəbul etmək olar. Həmin hadisəni qədim və orta əsrlər Azərbaycan dili yazılı abidələrində də müşahidə edirik: Tüptüt kağanta bölön kəlti (KTŞm 12). (Tibet xaqanından bölön gəldi) (Qədim türk yazılı abidələrində). Nərdə bildiñ bənim tutsaq olduğm. (“*Kitabi-Dədə Qorqud*”)

Sənin eşqində bu dəli könlüm,

Gah şəm oldu, o gah pərvan. (*Qasimi-Ənvar*)

Barmağında şərbət içərkən məgər,

Bu qədəh içinə düşdü bixəbər. (“*Vərqa və Gülsah*”)

Maraqlıdır ki, “Yerlik halın çıxışlıq hal məzmununu ifadə etməsi İ.Həsənoğlunun Azərbaycan dilində yazılmış və XIII əsr nümunəsi kimi biza gəlib çıxmış qəzəlinə də özünü göstərir:

Əzəldə canım içində yazıldı surəti məni,

Nə məni? Məniyi surət. Nə surət? Surəti dəftər” [11, s. 103].

S.Mehdiyeva bu gün Azərbaycan və tatar dili dialekt və şivələrində özünü göstərən bu dil faktının “Şəhriyar” dastanında da işləndiyini qeyd edərək aşağıdakı nümunəni təqdim etmişdir: Hər yerdə müjdəçilər yügürüb sövdəgərə və onun arvadına ki [10]” [8, s. 88].

Türk və run yazılarından fərqli olaraq orta türk dövrü yazılı abidələrinin hal sistemində yerlik və çıxışlıq halların ifadə formalarının fərqləndirilməsini ən mühüm keyfiyyət hesab edən Y.Əliyev orta türk dövründə yerlik halın -da, -de, çıxışlıq halın -dan, -den, -dın, -din əlamətləri ilə təmsil olduğunu, yalnız “Qutadğu bilig”də -da, -də şəkilçilərinin həm yerlik, həm də çıxışlıq halı ifadə etdiyini göstərsə də [4, s.196], təqdim etdiyimiz dil faktları Azərbaycan dilində bu prosesin orta əsrlərdə də davam etdiyini göstərir. Qeyd edək ki, -da, -də şəkilçisinin çıxışlıq hal vəzifəsində iştirakı dilimizin Təbriz və Laçın şivələrində də müşahidə olunur: -Yox, ona görə ki biz Tehrandə gələnlən sor: Təbrizdə atan:nam yanımızda bir də həmişə evdə Azərbaycan dili danışdıqları – Təbriz [9, s. 107]. Ötümə qorxmuram, pis işdə qorxuram. Bulaxda gətirflər bu suyu – Laçın [6, s. 189].

-da, -də şəkilçisinin tarixi dilimizdə maraqlı xüsusiyyətlərindən biri də -anda, -əndə feili bağlama şəkilçisinin formalaşmasında iştirakıdır. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının dil materialları göstərir ki, abidədə -da, -də yerlik hal şəkilçisi feili sifətlərə qoşularaq -an, -ən feili sifətdən -anda, -əndə feili bağlama şəkilçisinin yaranma prosesini əks etdirir. Məsələn: “Ağ evim dikilində yurdu qalmış, qarıncıq anam olurunda yeri qalmış. Oğlum Uruz ox atanda puta qalmış [s. 44]” [2, s. 22]. Məsələ ilə bağlı Q.Kazımov yazır ki, “Bu misallardakı dikilində, olurunda, atanda sözlərini dik-il-in-də, ol-ur-un-da, at-an-da şəklində kök və şəkilçilərə ayırmaq olar. Əvvəlki iki sözdə kökdən sonra işlənen -il və -ur feilin növ şəkilçiləridir, -in, -un, -an feili sifət, -da, -də isə yerlik hal əlamətidir” [7, s. 489].

Göründüyü kimi, bu nümunələrdə “dikilində” sözü tikilən yerdə, “olurunda” sözü olan yerdə, “atanda” sözü isə atan yerdə və ya atan vaxtda kimi başa düşülür. Ona görə də həmin sözlərin tərkibindəki -da, -də şəkilçisi həmin dövr baxımında yerlik hal şəkilçisi hesab edilməlidir.

Y.Seyidov -anda, -əndə şəkilçili feili bağlamalarla bu tipli feili sifətləri fərqləndirmək üçün yazır: “Mən gələndə səni gördüm” cümləsində “gələndə” feili bağlamadır; “gəl” sözlün kökü (feil), -əndə feili bağlama şəkilçisidir. “Bu gələndə maraqlı kitablar var” cümləsindəki “gələndə” sözü ismin yerlik halında olan feili sifətdir, “gəl” sözlün kökü (feil), -ən feili sifət şəkilçisi, -də hal şəkilçisidir” [12, s. 354]. “Qeyd edək ki, bu forma “Kitabi-Dədə Qorqud”un dili üçün xarakterik olmasa da, ona “Dastani-Əhməd Hərami”də təsadüf etdik:

Yaşı on yeddində, kəndi məhruru,

Yüzün görəndə qalmaz idi qayğu” [2, s. 23].

Nəticə. Yuxarıda deyilənlər bir daha sübut edir ki, yerlik halın tarixi dilimizdə zəngin xüsusiyyətlərə malik olmuş, bugünkü struktur-semantik xüsusiyyətlərini sabitləşdirənə və günümüzdə gəlib çıxana qədər maraqlı təkamül prosesi keçirmişdir. Göstərilənləri nəzərə alaraq belə bir nəticəyə gələ bilərik ki, yerlik hal dilimizin hal sistemində ən qədim hallardan biri olmuş, tarixi abidələrimizdə həm müasir dilimizdə özünü göstərən -da, -də morfoloji göstəricisi, həm qədim şumer dilində olduğu kimi, -a, -ə şəkilçisi və digər morfemlərlə ifadə olunmuşdur.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Bəşirov K. Oğuz qrupu türk dillərində qrammatik morfemlər. Bakı, Elm və təhsil, 2009. 234 səh.
2. Ergin (Qohramanov) Yegana. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında feilin təsniflənməyən formaları. Bakı, 2011. 134 səh.
3. Eyvazova R. XV əsr Azərbaycan dilində hal şəkilçiləri haqqında. Kışvəri “Divan”ın materialları əsasında. AZ.SSR EA-nın Xəbərləri. Ədəbiyyat, dil və incəsənət seriyası. Bakı, 1974. №2. səh. 61-69
4. Əliyev Y. Qədim türk ədəbi dilindən orta əsrlər türk ədəbi dilinə (türki) keçid dövrü. Filologiya üzrə elmlər doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiya. Bakı, 2010
5. Əsgər R. Qutadğu-bilig. Bakı, Elm, 2003. 320 səh
6. Əsgər R. Mahmud Kaşğari və onun “Divani-lüğət-it türk” əsəri. Bakı, MBM, 2008. 432 səh.
7. Kazımov Q. Azərbaycan dilinin tarixi. Bakı, Təhsil, 2003. 584 səh.
8. Mehdiyeva S. Yazılı dastanların dili (“Şəhriyar” dastanının materialları əsasında). Bakı, Elm, 1991. 136 səh.
9. Məmmədli M. Azərbaycan dili şivələrində ismin qrammatik kateqoriyaları. Bakı, Elm, 2003. 255 səh.
10. Məmmədli M. Azərbaycan dilinin Təbriz dialekti. Bakı, 2008. 240 səh.
11. Rzəyeva Z. Məhəmməd Əmaninin dilində hal kateqoriyasının təbii xüsusiyyətləri. Azərbaycan SSR EA-nın Xəbərləri. Ədəbiyyat, dil və incəsənət seriyası. 1973. №4. səh. 98-106
12. Seyidov Y. Azərbaycan dilinin qrammatikası. Bakı, 2002. 396 səh.
13. Şirəliyev M. Azərbaycan dialektologiyasının əsasları. Bakı, Azərtdrisnəş, 1962. 424 səh.
14. Şükürlü Ə. Qədim türk yazılı abidələrinin dili. Bakı, Maarif, 1993. 336 səh.

Key words: Sumerian, case category, local case, Azerbaijan, written monuments

Ключевые слова: шумерский, падежная категория, локальный падеж, Азербайджан, письменные памятники.

Peculiarities of locality in ancient and medieval written monuments of the Azerbaijani language

Summary

When examining the ancient and medieval written monuments of the Azerbaijani language, a number of characteristic features of the category of case emerge, which are archaic for our modern literary language. Although the characteristic features of individual cases of the noun, including the locative case, manifested in the ancient times of our language, were analyzed in one or another direction in the conducted scientific research and studies, these studies were not of a systematic nature, and were often satisfied with general approaches. However, the locative case attracts attention with its rich morphological-syntactic and semantic features in the ancient case system of our language, which are not found in our modern literary language. On the other hand, the language facts related to the case category were explained only on the basis of written examples of the classical literature of the Azerbaijani language and ancient Turkish written monuments. Because the numerous correspondences and similarities of the Sumerian language with the Azerbaijani language, like the ancient Turkic language, prove the origin of these languages.

Taking into account what has been said, the characteristics of the development of the local case in the language of our ancient and medieval written monuments were analyzed based on the creativity of our classics from "Kitabi-Dade Gorgud" to the present day and explained on the basis of linguistic facts.

Особенности местности в древних и средневековых письменных памятниках азербайджанского языка

Резюме

При рассмотрении древних и средневековых письменных памятников азербайджанского языка выявляется ряд характерных особенностей категории падежа, архаичных для нашего современного литературного языка. Хотя характерные особенности отдельных падежей имени существительного, в том числе и местного падежа, проявившиеся в древности нашего языка, анализировались в том или ином направлении в проводимых научных исследованиях и исследованиях, эти исследования не носили систематического характера, а часто удовлетворялись общими подходами. Однако в древней падежной системе нашего языка локативный падеж привлекает внимание своими богатыми морфологическими и синтаксическими и семантическими особенностями, которые не встречаются в нашем современном литературном языке. С другой стороны, языковые факты, относящиеся к падежной категории, объяснялись только на основе письменных примеров классической литературы азербайджанского языка и древнетюркских письменных памятников. Потому что многочисленные соответствия и сходства шумерского языка с азербайджанским, как и древнетюркским языком, доказывают происхождение этих языков.

С учетом сказанного на основе творчества наших классиков от «Китаби-Даде Горгуд» до наших дней были проанализированы и объяснены особенности развития местного падежа в языке наших древних и средневековых письменных памятников. основе языковых фактов.

RƏYÇİ: dos. S.Abbasova